

HET GILGAMESJ-EPOS

Onderzoekers hebben in de paleisbibliotheken van Assyrische en Akkadische vorsten kleitabletten gevonden met het verhaal van een krijgshaftige koning, die Gilgamesj heette. De oudste verhalen over hem stammen al uit de Soemerische tijd. Gilgamesj wordt daarin getoond als een held met bovenmenselijke kracht, die monsters verslaat en voor niets en niemand bang is. In de loop der eeuwen is uit deze verhalen één groot, samenhangend gedicht ontstaan, waarin Gilgamesj' tochten en avonturen deel uitmaken van zijn groot verlangen de onsterfelijkheid te verkrijgen.

Zo'n lang verhalend gedicht over mensen die heldendaden verrichten en worstelen met het lot dat de goden voor hen hebben uitgestippeld, noemen wij een epos. Vele volkeren hebben hun eigen epos, waarin helden zó handelen, dat ze als voorbeeld voor de gewone mensen kunnen worden gezien. Zo hadden de Grieken de Ilias en de Odyssee, de Romeinen de Aeneïs, en de mensen in de Middeleeuwen het Roelantslied. Met de Ilias, de Aeneïs en het Roelantslied kun je dit jaar nog uitgebreid kennis maken.

Het Gilgamesj-epos is het oudste dat we nog kennen. Hieronder volgt een korte weergave ervan.

Gilgamesj was koning van Oeroek, in zijn tijd de belangrijkste stad van het Tweestromenland. Hij was de zoon van de vorige koning en van een godin, daarom was hij ongelooflijk sterk en dapper. Niemand kon tegen hem op en iedereen had groot ontzag voor hem. Dat maakte hem brutaal: geen jong meisje, ja geen getrouwde vrouw was veilig voor hem! Dat vonden zijn onderdanen op den duur al te bar: hun gebeden bereikten de hemel en de goden. Deze gaven nu aan Aroeroe, de godin van de schepping, opdracht een wezen te maken, even sterk als Gilgamesj; dan konden die twee samen vechten en zouden geen tijd meer overhouden om de omgeving onveilig te maken.

Aroeroe schiep nu Enkidoe, een man nog sterker dan een stier. Hij leefde in de wildernis, de wilde dieren waren zijn vrienden en zijn verschijning joeg de herders en boeren in de wijde omtrek zo'n angst aan, dat zij naar Oeroek kwamen om koning Gilgamesj hulp te vragen. Gilgamesj had een listig plan. Hij stuurde geen leger op Enkidoe af, maar... een mooie vrouw! Zoiets had Enkidoe nog nooit gezien, hij liet zich maar al te graag verleiden: zes dagen en zes nachten vrijden zij met elkaar!

Enkidoe besloot met de vrouw mee te gaan naar de stad. Daar bewonderden de mensen hem om zijn kracht en verwelkomden hem hartelijk want de koning ging nu al zo ver, dat hij bruiden op hun huwelijksdag schaakte uit het huis van de bruidegom! Luidkeels daagde Enkidoe Gilgamesj uit en een

gevecht, zoals de mensen nooit hadden gezien, begon. Geen van beiden kon het winnen, en tenslotte besloten ze de strijd te staken en sloten eeuwige vriendschap. Samen beleefden ze nu de wonderlijkste avonturen.

Maar de godin van liefde en oorlog, Ishtar, werd verliefd op de grote held Gilgamesj en probeerde hem te verleiden. Wat zei echter Gilgamesj? 'Je tot mijn vrouw maken wil ik niet, want hoe zou 't me dan vergaan? Wie van je minnaars heb je voor altijd liefgehad? Je hebt gehouden van de schaapher-

der, maar je veranderde hem in een wolf, en nu jagen zijn eigen honden hem weg.'

Toen Ishtar dat hoorde, werd zij woedend. Ze ging meteen naar de oppergod Anoe en eiste, dat hij de Hemelstier naar Oeroek zou sturen om Gilgamesj te vernietigen. Na lang aandringen kreeg ze dit ook gedaan.

Vreselijk waren de gevolgen. De Hemelstier brieste eenmaal en scheuren verschenen in de grond: honderd weerbare mannen vielen dood neer. De stier brieste opnieuw: tweehonderd mannen vielen dood neer. Toen de stier voor de derde keer brieste, greep Enkidoe hem hij de horens en Gilgamesj doorstak hem de nek. Enkidoe scheurde de rechterdij uit het gedode beest en slingerde die Ishtar in het gezicht! Die belediging was te veel. Een verschrikkelijke droom maakte Enkidoe ziek en na twaalf dagen stierf hij.

Gilgamesj was ontroostbaar. De dood van zijn trouwe makker gaf hem voor het eerst in zijn leven het besef, dat ook hij sterfelijk was. Maar die gedachte kon hij niet verdragen. En hij herinnerde zich zijn voorvader Oet-napisj-tim, van wie verteld werd dat de goden

Op dit reliëf zie je Enkidoe de Hemelstier bedwingen.

hem in het verre land Dilmoen, de tuin van de zon, het eeuwige leven lieten genieten. Hij besloot op reis te gaan en het geheim van het eeuwige leven te weten te komen.

Tijdens een moeilijke tocht over land en over de wateren van de dood ontmoette Gilgamesj Sidoeri, de schenker van de goden. Zij wees hem op de onmogelijkheid van zijn doel: 'Het eeuwige leven, Gilgamesj, zul je nooit vinden. Bij de schepping van de mens wezen de goden hem toe aan de dood, en de onsterfelijkheid hielden ze voor zichzelf. Geniet daarom van het leven, want ook dat is het lot van de mens'. Toch zette Gilgamesj zijn reis voort en hij bereikte Oet-napisjtjm, die hem ook een kans gaf de onsterfelijkheid te vinden: hij moest alleen maar zes dagen en zeven nachten zich verzetten tegen de slaap! Natuurlijk hield de door de lange reis oververmoeide held dat niet vol. Oet-napisjtjms vrouw bakte elke dag een brood en legde dat naast het hoofd van de slapende. Toen hij na zes dagen wakker werd, zag hij het bewijs van zijn onmacht om zelfs maar wakker te blijven, laat staan de dood te weerstaan. Toch was Oet-napisjtjm goed voor hem, want hij wees hem de wasplaats, waar Gilgamesj mooi en schoon werd. Bovendien plukte Gilgamesj bij zijn terugkeer, op aanraden van Oet-napisjtjm, uit het diepst van de zee een plant, 'die doornen heeft als een roos, die zijn handen zal verwonden, maar als hij hem weet te behouden, zullen zijn handen vasthebben wat jeugd teruggeeft aan een mens'.

In zijn blijdschap besloot Gilgamesj de plant mee te nemen naar huis. Toen kwam hij bij een bron, waarin hij een bad nam. Onderin de bron echter lag een slang die de geur van de bloem opsnoof, naar hoven kwam en de plant stal... Onmiddellijk gooide hij zijn oude huid af, verjongde zich en verdween weer in de bron.

Zo was Gilgamesj opeens van de grootste vreugde in de diepste droefheid gedompeld. Hij gaf het zoeken naar onsterfelijkheid op, keerde terug naar huis en vertelde zijn stadgenoten wat hem was overkomen. Jaren later stierf hij, maar hij liet een stad achter die aan hem zijn sterkte en grootheid te danken had.

Rolzegels waren apparaten die het persoonlijke teken van iemand – een soort handtekening – op een document (van klei) drukten. Zij waren van steen en ingewikkeld besneden met afbeeldingen van dieren, helden, koningen en goden. Boven zie je zo'n rolzegel en de afdruk, waarop o.a. Gilgamesj met twee leeuwen is te zien.

Dit reliëf uit een paleis van een koning van Akkad stelt Gilgamesj voor, met in zijn rechterhand een wapen en in zijn linker een jonge leeuw.